

Fig. 1.2. Biserica din Plopiș în timpul și după restaurare.

Toate aceste gânduri și altele exprimate în diferite ocazii de marele savant au constituit vreme de mai multe decenii baza teoretică a activității Comisiunii Monumentelor Istorice, numeroase fiind restaurările exemplare realizate sub înalta sa veghe științifică. Prima mare victorie a Comisiunii, de răsunet european, a fost salvarea și restaurarea metodică a Bisericii domnești Sf. Nicolae din Curtea de Argeș. Sortită dărîmării de către Lecomte du Noüy, biserica a fost restaurată de arhitectul Grigore Cerchez și de pictorul I. Mihail, care are meritul de a fi pus în valoare vastul ansamblu de picturi murale, unul dintre cele mai importante din întregul sud-est european în secolul al XIV-lea. Cercetările arheologice întreprinse de Virgil Drăghiceanu au rotunjit cunoștințele cu privire la acest monument, piatră de căpătîi pentru arta medievală românească. Rezultatele întregii acțiuni de restaurare au fost publicate într-un amplu volum, la care colaborau N. Iorga, D. Onciul, V. Drăghiceanu, V. Brătulescu, P. Cancel, Gr. Cerchez, N. Ghika-Budești, C. Moisil, P. P. Panaitescu, I. Rainer⁶. Este îndeajuns să privească cineva această listă de personalități grupate în jurul unui monument pentru a înțelege întrucît Comisiunea Monumentelor Istorice înțelegea să trateze problemele patrimoniului cultural-artistic cu deplină răspundere.

Aceasta este, poate, cea mai scumpă moștenire pe care vechea Comisiune a Monumentelor Istorice a lăsat-o actualei Comisii, ca și Direcției monumentelor istorice și de artă, instrument de cercetare, proiectare și execuție a restaurărilor. Considerată prin prisma acestei moșteniri, aniversarea a opt decenii de la înființarea primei Comisiuni a Monumentelor Istorice îmbracă nu doar un veșmînt festiv, ci dobîndește un caracter de gravitate, de lucidă analiză a răspunderilor.

⁶ Volumul a apărut în cadrul „Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice”, sub titlul *Curtea Domnească din Curtea de Argeș*, București, 1923.

Evident, acum, în cel de-al XIV-lea an de existență, Direcția monumentelor istorice și de artă poate raporta un număr important de împliniri care, toate laolaltă, reprezintă cel mai prețios omagiu pe care istoricii și păstrătorii de azi ai monumentelor îl pot aduce înaintașilor lor⁷. Din lunga serie de restaurări este suficient să amintim pe cele efectuate la Cetatea și la mănăstirea Neamț, la complexul feudal Sebeș, la mănăstirea Hurez, la Cetatea Făgăraș, la Curtea domnească din Tîrgoviște, la casa Udriște Năsturel din Herești, la mănăstirea Moldovița, la Cetatea de Scaun a Sucevei, la Cetatea țărănească din Prejmer, la Cetatea din Tg. Mureș, pentru a înțelege întrucît eforturile depuse de statul nostru, de corpul de restauratori, pentru păzirea și punerea în valoare a patrimoniului cultural-artistic sînt cu adevărat impresionante.

Dar, potrivit stilului de muncă ce caracterizează societatea noastră socialistă, în prezent ne aflăm într-o etapă de îndrăzneță ridicare a ștachetelor, sarcinile care ne stau în față fiind incomparabil mai mari decît cele din trecut. Este un fapt cunoscut că prin organizarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste a devenit posibilă abordarea unui fond mai bogat de sarcini, cu răspunderi sporite și că azi problema restaurării monumentelor istorice a încetat să mai fie în primul rînd o chestiune de ordin tehnic, fiind cu precădere o misiune de largă perspectivă culturală. O realizare deosebit de semnificativă a fost, în acest sens, reînființarea, la 11 februarie 1972, a Comisiei Monumentelor Istorice și de Artă, for științific și obștesc chemat să confere politicii de restaurare echilibru și consistență, acordînd-o armonios cu

⁷ Un adevărat bilanț al restaurărilor realizate de D.M.I. a fost publicat de prof. arh. Richard Bordenache și ing. Victor Munteanu, *Criterii științifice în activitatea de restaurare a monumentelor istorice*, „BMI”, XXXIX, 1970, nr. 1, p. 6—10 și 73—78 (*Principalele lucrări de restaurare a monumentelor istorice din Republica Socialistă Romînia, 1959—1969*).

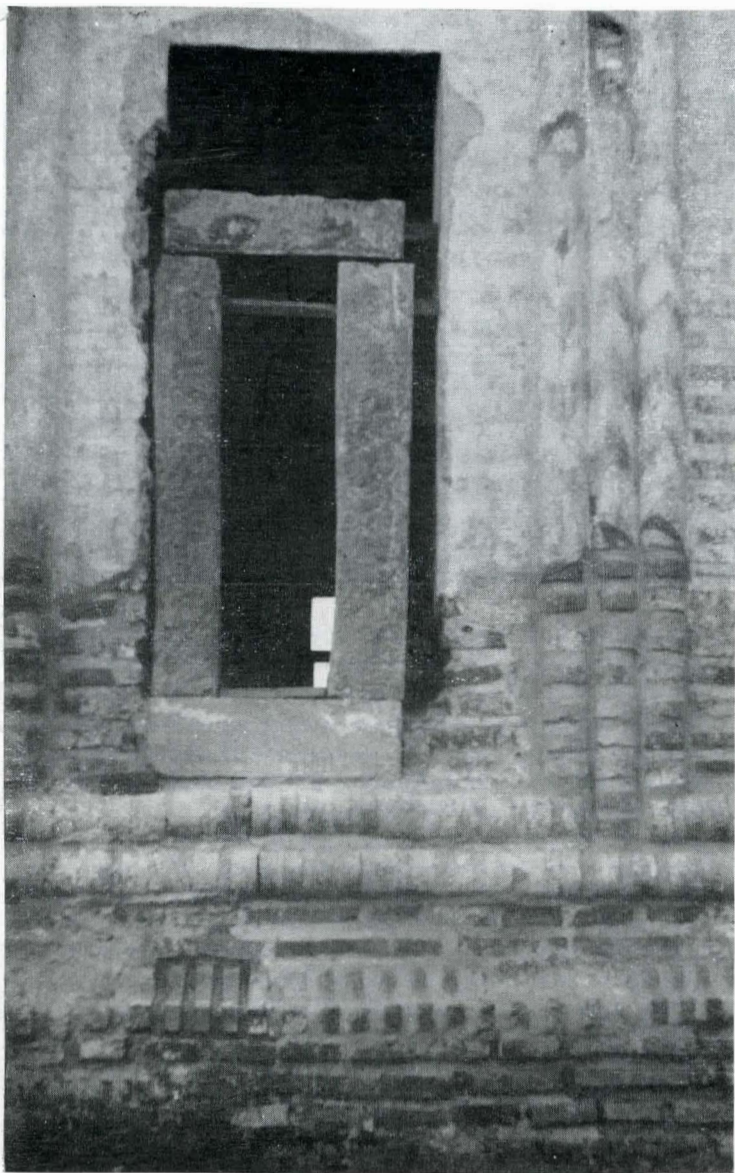

Fig. 3. Fereastră originală, descoperită la mănăstirea Strehaia în cursul restaurării.

întregul proces științific și cultural din țara noastră. Alcătuită din istorici, arhitecți, etnografi, istorici de artă, din factori de răspundere pe linie de partid și de stat, din reprezentanți ai oamenilor muncii, noua Comisie a Monumentelor Istorice a analizat, în prima ei ședință de lucru, planul de restaurări pe 1972 și planul pentru actualul cincinal, de asemenea a dezbătut principiile inventarierii monumentelor istorice, subliniind grija care trebuie să existe pentru arhitectura populară, pentru arhitectura urbană din secolul al XIX-lea, pentru tot ceea ce reprezintă patrimoniul de artă fix și mobil aferent unui monument. Cu prilejul aceleiași ședințe a fost scos în evidență faptul că răspunderea față de monumente nu are, nu trebuie să aibă, un caracter unilateral, că grija pentru păstrarea lor revine deopotrivă organelor locale și centrale, tuturor cetățenilor care trebuie să se deprindă cu marele adevăr că patrimoniul cultural-artistic este un bun comun, „averea națiunii”.

Reamintind, fie și foarte sumar, câteva aspecte din dezbaterile care au avut loc cu prilejul constituirii Comisiei Monumentelor Istorice, doresc să accentuez faptul că programul de activitate al Direcției monumentelor istorice și de artă este stabilit și călăuzit de acest înalt for științific și că principiile teoretice promovate de Comisie dobândesc în sistemul nostru de lucru o valoare practică.

Continuând și dezvoltând tezele enunțate de Al. Odobescu și de Nicolae Iorga, Direcția monumentelor istorice și de artă este datoare să intensifice cercetarea monumentelor, cercetare de tip complex care trebuie să preceadă și să pregătească orice activitate de restaurare, care trebuie să însumeze rezultatele științifice ale restaurărilor, îmbogățind literatura de specialitate cu contribuții originale. Direcția monumentelor istorice și de artă trebuie să realizeze repertorii analitice ale patrimoniului, să încurajeze studiile monografice și zonale, să culegă inscripțiile, să cartografeze siturile arheologice și urbane, să asigure o largă circulație a

Fig. 4. Restaurarea bisericii din Sebeș, fațada de sud.

informației de specialitate, susținând-o printr-o temeinică bază documentară (fototecă, fișiere tematice, cataloage de tipuri etc.). În același timp, prin calitatea sa de instituție centrală cu sarcini de îndrumare și control, Direcția monumentelor istorice și de artă trebuie să efectueze cercetări fundamentale privind metodologia restaurărilor și să transmită în mod organizat rezultatele cercetărilor sale factorilor de răspundere din județe, cărora le revin sarcini tot mai importante în opera de conservare, protejare și restaurare a patrimoniului monumental.

Pe de altă parte, așa cum arătam și cu alt prilej⁸, va trebui să ne preocupăm tot mai mult de conservarea și restaurarea părților de artă aferente construcțiilor: picturi și sculpturi monumentale, elemente de arhitectură interioară etc. Neglijarea vinovată a acestei probleme explică de ce azi numeroase monumente sînt într-o stare precară de conservare, explică de ce rezervele noastre în specialități sînt sever limitate. Ni se cere un susținut efort pentru a asigura formarea restauratorilor de artă capabili să intervină de urgență pentru a consolida, deocamdată, picturile murale amenințate cu desprinderea (situații grave se semnalează la Bălinești, la Moldovița, la Probota), pentru a combate agenții biologici (Cozia, Tismana), urmînd ca mai tîrziu să se realizeze restaurarea efectivă și scoaterea la lumină a acelor ansambluri valoroase desfigurate de repictările din secolul trecut sau înegrite de fum.

Nu mai puțin alarmantă este problema conservării lemnului. În afară de piesele de mobilier, de strane și tîmple pe care acțiunea distructivă a cariilor le-a adus într-o stare deplorabilă, va trebui să ne îngrijim de arhitectura populară de lemn, atît de grav amenințată. În prezent, dacă nu vor fi luate măsuri corespunzătoare, se află sub semnul risipirii numeroase exemplare

⁸ Vasile Drăguț, *Restaurarea monumentelor istorice*, „Contemporanul”, 17 martie 1972.

reprezentative ale acestei arhitecturi—capitol de frunte al creației artistice românești — și sîntem datori să întreprindem urgente măsuri de salvare. Cînd mă refer la îndatoriri, am în vedere nu numai Direcția monumentelor istorice și de artă, dar și organele locale de răspundere, pînă la nivelul comunelor, care, potrivit legilor în vigoare, trebuie să vegheze la păstrarea patrimoniului cultural-artistice al poporului nostru.

În același timp, Direcția monumentelor istorice și de artă, ca instrument practic al Comisiei Monumentelor Istorice, va trebui să se preocupe de problemele ce decurg din sistematizarea urbană și rurală, întreprinzînd acțiuni pentru protejarea și punerea în valoare a centrelor istorice. Doar printr-o perseverență aplicare a principiilor de restaurare istorică se va ajunge la rezultatul dorit.

Am intitulat acest articol *Răspunderea unei aniversări*, vrînd să subliniez din capul locului o constatare cu caracter concludiv: confruntarea cu trecutul de strălucit prestigiu al fostei Comisii a Monumentelor Istorice, confruntarea cu acea constelație de personalități în frunte cu Nicolae Iorga și Gheorghe Balș, ne

încarcă de răspunderi grave, răspunderi de care avem a da seama nu în fața trecutului, ci în fața prezentului și viitorului unei societăți conștiente de sine și de valorile sale.

Este un moment de sărbătoare, dar și un moment de lucidă meditație și sînt convins că el va însemna o treaptă mai înaltă în evoluția activității de restaurare din țara noastră. Pentru-că, citîndu-l încă o dată pe Nicolae Iorga:

„Ceea ce s-a păstrat împotriva răutății vremurilor și a lipsei de înțelegere a oamenilor este de așa mare preț, încît rostul nostru în istoria civilizației se fixează mai mult de jumătate prin aceasta. Restul, vitejia, istețimea diplomatică, cultura, literatura, alcătuiește cealaltă jumătate. Dar nu oricine citește o carte literară, istorică, pe cînd lucrările acestea se înfățișează imperativ în fața oricui are puțin simț și nu poate privi fără admirație lucrurile acestea”⁹.

⁹ Nicolae Iorga, *Ce este vechea noastră artă?* „BCMI”, XXXV, iulie-octombrie 1942, p. 113—114.

Fig. 5, 6. Biserica Sf. Gheorghe de la mănăstirea Neamț, în timpul și după restaurare.

